

SŁOWO WSTĘPNE / FOREWORD

Niniejszy 42 tom „Prac i Studiów Geograficznych” pt „Studia z geografii człowieka” ma jubileuszowy charakter i dedykowany jest Pani Profesor dr hab. Alicji Krzymowskiej-Kostrowickiej. W ten sposób grono współpracowników i uczniów z Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej składa Szanowanej Jubilatce wyrazy szacunku i uznania dla Jej dokonanych naukowych w geografii człowieka.

Na publikację składają się artykuły nawiązujące w różnym stopniu do Jej szerokiego zainteresowania naukowych i dydaktycznych. Pani Profesor Alicja Krzymowska-Kostrowicka najbogatszy dorobek naukowy ma w zakresie geografii turystyki. Jej prace przyczyniły się wydatnie do rozwoju tej specjalizacji w ramach nauk geograficznych. Największe osiągnięcia naukowe w Jej dorobku dotyczą: teorii terytorialnego systemu rekreacyjnego, regionu turystycznego, interakcji turystyka-środowisko oraz geoekologii rekreacji i wypoczynku. Polem zainteresowań Jubilatki były także historia geografii i geografia historyczna, geografia miast, geografia ludności, rola turystyki w rozwoju regionalnym, wreszcie dydaktyka geografii i krajoznawstwo, to ostatnie stanowiące naturalny łącznik między geografiami turystyki a popularyzacją wiedzy geograficznej. Charakterystyczną cechą prac badawczych Pani Profesor jest ich charakter interdyscyplinarny, eksponowanie aplikacyjnych aspektów badań oraz rozpatrywanie zjawiska turystyki i rekreacji w ujęciu systemowym.

Dorobek naukowy Pani Profesor jest znany poza granicami kraju, co znalazło wyraz w powierzeniu Jej funkcji kierownika grupy roboczej oraz eksperta naukowego w zakresie przyrodniczych podstaw zagospodarowania turystycznego w ramach Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej. Działała również na forum Międzynarodowej Unii Geograficznej w Komisji Geografii Turystyki i Czasu Wolnego. Dowodem uznania dla Jej wkładu do badań geograficznych w Polsce było wieloletnie członkostwo w Komitecie Nauk Geograficznych PAN, Komisji Geografii Turystyki Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Komitecie Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN oraz Radzie Redakcyjnej czasopisma „Turystyka”. Nie można zapominać także o wielkim zaangażowaniu społecznym Pani Profesor w pracy organizacyjnej na rzecz Wydziału

Geografii i Studiów Regionalnych i Uniwersytetu Warszawskiego oraz poświęcaniu wiele czasu dydaktyce geografii i kształceniu nauczycieli. W swojej karierze zawodowej była opiekunem domów studenckich, członkiem Komitetu Głównego Olimpiady Geograficznej i Nautologicznej, prodziekanem, członkiem komisji senackiej uniwersytetu ds. dydaktycznych oraz członkiem Głównej Komisji ds. Stopni Specjalizacji Zawodowej Nauczycieli przy Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Działała w Zarządzie Towarzystwa Przyjaciół Uniwersytetu Warszawskiego.

Kariera zawodowa Pani prof. dr hab. Alicji Krzymowskiej-Kostrowickiej związana jest z Uniwersytetem Warszawskim, a Jej wieloletnim mistrzem (opiekunem pracy magisterskiej i promotorem rozprawy doktorskiej) był prof. dr hab. Stanisław Leszczycki. Na Uniwersytecie Warszawskim ukończyła studia, doktoryzowała się i habilitowała oraz tu nadano Jej tytuł profesora. W latach 1993-1999 pełniła funkcję dyrektora Instytutu Geografii Społecznej, Ekonomicznej i Regionalnej. Miałem przyjemność współpracować z Panią Profesor w czasie sprawowania tej funkcji jako Jej zastępcą. Wśród autorów artykułów zawartych w tomie 42 „Prac i Studiów Geograficznych” przeważają osoby, które podobnie jak ja korzystały z wiedzy i doświadczeń Pani Profesor, które mogą uważać się za Jej uczniów, współpracowników lub uczniów Jej uczniów, a więc są to przynajmniej trzy pokolenia geografów związanych z geografią człowieka i dydaktyką geografii na Wydziale Geografii i Studiów Regionalnych. Są to pracownicy i doktoranci z Zakładu Geografii Turyzmu i Rekreacji, Zakładu Geografii Miast i Organizacji Przestrzennej oraz Zakładu Dydaktyki Geografii i Krajoznawstwa.

Problematyka publikowanych artykułów obejmuje zarówno zagadnienia wchodzące w zakres zainteresowań Szanownej Jubilatki, jak i kwestie wychodzące dość daleko poza te zagadnienia, co jest zrozumiałe w świetle stałego poszerzania i pogłębiania przedmiotu badań geografii społeczno-ekonomicznej. Są one zarówno opracowaniami cząstkowymi z prac na stopień, jak też są pokłosiem aktualnych zainteresowań naukowych poszczególnych pracowników.

Pierwsza część tomu poświęcona jest problematyce najbliższej naukowym zainteresowaniom Jubilatki, czyli geografii turystyki. Uczeń i współpracownik Pani Profesor prof. dr hab. Andrzej Kowalczyk przedstawia wybrane problemy zagospodarowania turystycznego na obszarach chronionych w Afryce Południowej. Opracowanie to jest w dużej mierze zainspirowane wynikami badań zapoczątkowanych przez A. Krzymowską-Kostrowicką. W artykule omówiono problemy związane z zagospodarowaniem turystycznym terenów chronionych różnej wielkości, o zróżnicowanych zasobach przyrodniczych i wielkości ruchu turystycznego oraz o odmiennym statusie prawnym. Na obszarach chronionych stosowane są różne modele zagospodarowania turystycznego. Występujące między nimi różnice sprawiają, że na jednych terenach sposób organizacji tu-

rystyki jest bardziej „przyjazny” dla odwiedzających, a na innych jest względem turystyki restrykcyjny.

W kolejnym artykule dr Małgorzata Durydiwka ukazuje zmiany wielkości międzynarodowego ruchu turystycznego oraz głównych kierunków wyjazdów turystycznych. Analiza zmian kierunków podróży w ramach turystyki wypoczynkowej została przeprowadzona z wykorzystaniem wybranych koncepcji teoretycznych peryferii. Stopniowa ekspansja ruchu turystycznego przyczynia się do powstawania nowych peryferii w turystyce. Proces ten warunkuje polaryzacja upodobań turystów, z jednej strony domagających się coraz wyższego komfortu usług, z drugiej zaś kierujących się chęcią przeżycia przygody.

Zupełnie odmienny charakter ma opracowanie dr Mikołaja Madurowicza, który na podstawie własnych doświadczeń potwierdza przekonanie, zaszczytowane mu przez Panią Profesor, że geografia człowieka jest w dużym stopniu humanistyczną interpretacją rzeczywistości oraz, że w jej ramach jest miejsce na głęboką refleksję. W artykule przedstawiono w szerokim ujęciu hermeneutyczną analizę kategorii miejsca z perspektywy fenomenologii antropologicznej (na poziomie dyskursu) i fenomenologii podróży (w warstwie deskrypcyjnej).

Zagadnieniem turystyki jeziornej poświęcony jest artykuł mgr Katarzyny Dudy-Gromady. Na podstawie literatury przedmiotu przedstawiono definicje tej formy turystyki oraz wyróżniono trzy typy turystyki jeziornej. Autorka ukazała także kilka podejść badawczych, które mogą być zastosowane w badaniach turystyki jeziornej.

Kolejny zestaw artykułów poświęcony jest problematyce miejskiej, czyli zagadnieniu, które było przedmiotem rozprawy doktorskiej Szanownej Jubilatki („Oddziaływanie sieci kolejowej na rozwój miast Polski w latach 1860-1910”). Zestaw ten otwiera opracowanie prof. dr hab. Andrzeja Lisowskiego, będące próbą ukazania kierunku przemian struktury społecznej w dużych miastach Polski w okresie transformacji ustrojowej oraz identyfikacji stopnia wpływu struktury społecznej na zachowania wyborcze mieszkańców tych miast. W artykule wyróżniono cztery metacechy zróżnicowania społecznego miast (status społeczno-zawodowy, status rodzinny, stopień marginalizacji społecznej, stopień mobilności przestrzennej) oraz 7 klas typologicznych miast. Stwierdzono wpływ metacech zróżnicowania społecznego na zachowania wyborcze ludności miast podczas wyborów parlamentarnych w 2001 i 2005 roku.

Wizerunek miasta jest współcześnie istotnym narzędziem w kształtowaniu jego konkurencyjności. Dr Sylwia Dudek-Mańkowska dokonała konfrontacji wizerunku Warszawy przedstawianego przez władze lokalne oraz wizerunku tkwiącego w świadomości społecznej mieszkańców miasta i strefy podmiejskiej, turystów i przedsiębiorców. Działania promocyjne prowadzone przez władze stolicy nie są w pełni skuteczne. Autorka potwierdziła segmentację adresatów, do których kierowane są działania promocyjne oraz wpływ wybranych cech

społeczno-demograficznych odbiorców na postrzegany wizerunek Warszawy. Zaobserwowano ponadto, że znajomość działań promocyjnych wpływała na zgodność promowanego wizerunku stolicy z postrzeganym obrazem miasta tylko w przypadku mieszkańców Warszawy.

Jednym z istotnych zjawisk we współczesnej Polsce jest żywiolowa i redundantna (nadmierna) suburbanizacja. Sytuacja ta wymaga większej uwagi specjalistów związanych z praktyką planowania i zagospodarowania przestrzennego, uwarunkowaniami i mechanizmem przebiegu procesów żywiolowych. Tym bardziej, że okres transformacji ustrojowej nie sprzyjał tego rodzaju rozważaniom, co przejawiało się w świadomej akceptacji w planowaniu przestrzennym porządku oscylującego między leseferyzmem a typem liberalnym (typologia René Magnona). Naprzeciw tym potrzebom wychodzi artykuł mgr Doroty Mantey, podejmujący próbę konkretyzacji istoty zjawisk żywiolowych obserwowanych współcześnie w regionach miejsko-wiejskich, doświadczających w spektakularny sposób skutków liberalizacji gospodarki przestrzennej.

W kolejnym artykule dr Marek Pieniążek przedstawia rezultaty działań podejmowanych w celu ograniczenia procesów suburbanizacji, stanowiących zagrożenie dla rozwoju zrównoważonego i ładu przestrzennego. Na przykładzie niemieckich doświadczeń z koncepcją nowych przedmieść na przykładzie osiedla Karow-Nord w Berlinie pokazuje niezbyt udaną próbę ograniczenia odpływu ludności z miasta centralnego. Nowe przedmieście miało w założeniu oferować lepsze warunki życia w strefie wewnętrznych peryferii miasta. Doświadczenia te wykazują, że planowanie racjonalnego wykorzystania przestrzeni wymaga uzupełnienia planowania urbanistycznego szczegółowymi badaniami społecznymi i ekonomicznymi, których wyniki powinny modyfikować założenia urbanistów

Tematem artykułu prof. dr hab. Andrzeja Wielońskiego są uwarunkowania rozwoju przemysłu motoryzacyjnego w Polsce. Autor wskazał na istotną rolę niskich kosztów pracy jako motywu zagranicznych koncernów motoryzacyjnych przy podejmowaniu decyzji dotyczących przenoszenia produkcji do krajów Europy Środkowej (m.in. Polski). Gwałtowne załamanie się pod koniec 2008 roku sprzedaży samochodów na rynkach europejskich wpłynęło na zamykanie pewnych zakładów, ograniczenie liczby pracowników oraz wprowadzanie zmian w systemie pracy. Pomoc finansowa, którą mają otrzymać producenci samochodów od swoich rządów w innych krajach UE może stanowić zagrożenie dla przemysłu motoryzacyjnego w Polsce, którego przyszłość w znacznym stopniu zależy będzie od sytuacji na rynkach motoryzacyjnych krajów Unii Europejskiej.

Odmienny charakter od pozostałych artykułów mają dwie prace związane z dydaktyką geografii, która to problematyka była bardzo bliska Pani Profesor, kierującej od 1981 roku do czasu przejścia na emeryturę Zakładem Dydaktyki Geografii i Krajoznawstwa. Prof. dr hab. Florian Plit przygotował interesujący

artykuł na temat negatywnych stron standaryzacji systemów oceniania, co jest bolączką wielu poziomów nauczania geografii, także na poziomie wyższym. Jak stwierdza autor, testy pisemne wprawdzie zwiększają obiektywizm, ale też nie zapewniają pełnej porównywalności wyników i nie likwidują subiektywizmu oceny. Postuluje stosowanie zróżnicowanych metod sprawdzania i oceniania. Zarzut braku obiektywizmu przy indywidualnej kontroli ustnej nie jest w pełni uzasadniony, nawet przy doskonałych testach nie da się w pełni subiektywizmu oceny wyeliminować.

W innej pracy związanej z dydaktyką geografii dr Alina Awramiuk weryfikuje zasadę przystępności treści nauczania do możliwości poznawczych uczniów. W artykule autorka sprawdza – czy kategorie „okolica” i „region”, pojawiające się w poleceniach i zadaniach są tak samo rozumiane przez uczniów i nauczycieli? Z badań wynika, że obie kategorie są przez uczniów rozumiane bardzo lokalnie, oznaczają w ich wyobrażeniach niewielki obszar, natomiast autorzy podręczników szkolnych bardzo często utożsamiają je z dużo większymi obszarami. Ponadto zarówno okolica, jak i region pojawiają się w poleceniach i w zadaniach w różnych kontekstach, co może powodować dodatkowe trudności w ich identyfikacji i rozumieniu przez uczniów.

Pragnę podziękować serdecznie Autorom zamieszczonych tekstów za udział w przygotowaniu tomu dedykowanego Wielce Szanowanej Jubilatce, niestety jedynej jak dotąd Damie, która w historii geografii społeczno-ekonomicznej na Uniwersytecie Warszawskim tak wyraźnie zaznaczyła swoją obecność.

Andrzej Lisowski